

BISERICA SFÂNTUL GHEORGHE A MĂNĂSTIRII VORONEȚ – ARTĂ ȘI CREDINȚĂ

SABINA MARIA AZOITEI*

Abstract:

Lucrarea de față prezintă, într-o manieră succintă, un scurt istoric al bisericii Sfântul Gheorghe din cadrul mănăstirii Voroneț, planul acestui edificiu și alte elemente de arhitectură, anumite particularități privind picturile din altar, naos și pronaos, precum și grandioasa scenă a Judecării de apoi de pe peretele vestic. Pictura Voronețului aparține celor două etape din perioada clasică a artei moldovenești – secolele XV și XVI - altarul și naosul fiind pictate în vremea domnitorului Ștefan cel Mare, fațadele în 1547 împreună cu exonartexul adăugat la inițiativa lui Grigore Roșca, iar pronaosul în 1550 datorită intervenției Mitropolitului Teofan. Pictura de la biserica Sfântul Gheorghe îmbină tradiția artei bizantine cu elementele autohtone, care țin de fapt de viziunea personală a autorilor ansamblului pictural, ceea ce aduce un plus de originalitate și expresivitate edificiului. În afara funcției religioase pe care o au picturile Voronețului, de a exalta privitorul și de a trezi în acesta sentimentul de evlavie, acestea mai au rolul de propagandă politică, prin prezentarea conducătorului țării aproape de Dumnezeu și sugerarea faptului că națiile cu alte credințe nu sunt doar dușmanii creștinismului, ci și ai poporului lui Ștefan cel Mare.

Cuvinte cheie: plan, arhitectură, naos, pronaos, altar, ansamblu pictural.

Biserica cu hramul *Sf. Gheorghe* a fostei mănăstiri Voroneț a fost construită, după cum spune pisania cioplită în piatră¹, între 24 mai și 14 septembrie 1488, fiind ultima începută din grupul celor patru monumente ridicate din porunca domnitorului Ștefan cel Mare, în lunile de vară și toamnă ale anilor 1487 (Milișăuți și Pătrăuți) și 1488 (Sf. Ilie și Voroneț).² Această biserică, supranumită *Capela Sixtină a Estului*, datorită picturilor sale exterioare remarcabile, a fost construită la îndemnul pustnicului-cărturar Daniil Sihuștru, al cărui mormânt împodobit cu o sobră lespede funerară se află în pronaos³.

Așezământul mănăstiresc de la Voroneț este mai vechi decât zidirea bisericii, în acest sens fiind lămuritor chiar textul pisaniei⁴. Acest fapt a fost confirmat și prin

---

* Studentă la specializarea *Istoria și Teoria Artei*, anul II, Universitatea Națională de Arte „G. Enescu” Iași, Facultatea de Arte Vizuale și Design, e-mail: sabinaazoitei@yahoo.com.

¹ Pisania, se află pe peretele vestic al pronaosului, deasupra portalului.

² Maria Ana Musicescu, Sorin Ulea, *Voroneț*, Ediția a II-a, Editura Meridiane, București, 1971, p.7.

³ Vasile Drăguț, *Arta creștină în România*. Vol 4: Sec. al XV-lea, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, p. 144.

⁴ Pisania spune astfel: *Io Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldove, fiul al lui Bogdan voievod, a început să zidească acest hram în mănăstirea de la Voroneț, întru numele sfântului și slăvitului și marelui mucenic, purtător de biruință, Gheorghe, în anul 6996 (= 1488), luna mai 26, în luna de după Pogorirea Duhului Sfânt, și s-a săvârșit în același an, în luna septembrie 14 - Apud: Monahia Elena Simionovici, *Sfânta Mănăstire Voroneț. O vatră de istorie românească și de spiritualitate ortodoxă*, Sibiu, 2001, p. 11.*

săpăturile arheologice care au pus în evidență, sub pardoselile de piatră ale edificiului, fundațiile unei biserici de lemn⁵.

În anul 1993, biserica de la Voroneț a fost inclusă de către Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) pe lista patrimoniului cultural mondial, în grupul *Bisericile pictate din nordul Moldovei*, alături de alte șapte biserici (*Arbore, Pătrăuți, Moldovița, Probota, Sf. Ioan cel Nou* din Suceava, *Sucevița și Humor*).

Biserica de la Voroneț, în forma ei inițială, avea un pronaos patrulater boltit cu o calotă semisferică (ușor turtită) susținută de arcuri suspendate pe console de piatră. Un perete plin, străpuns de o trecere cu portal de piatră separă pronaosul de naos, acesta din urmă fiind de tip triconc cu turlă înălțată deasupra sistemului moldovenesc de arce etajate dispuse diagonal. Absida altarului, nu prea adâncă, este înzestrată cu anexele rituale, proscomidiarul și diaconiconul, în dreptul cărora, la exterior, se află contraforții. Turla de secțiune circulară are o bază stelată și este decorată cu 16 firide înalte, deasupra cărora se află o friză de ocnite, aceeași combinație de firide și ocnite regăsindu-se și pe rotundurile absidelor. Inițial la decorația fațadelor contribuiau discuri de ceramică smălțuită așezate pe trei rânduri, imediat sub nivelul cornișei⁶. Este de remarcat faptul că la Voroneț, pentru prima oară, discurile smălțuite în galben, verde și castaniu au fost ornamentate și au motive heraldice – sirena cu două cozi, stema Moldovei, cerbul, rozeta. Pentru podoaba fațadelor se pot consemna micile ancadramente dreptunghiulare ale ferestrelor și soclul cu profil simplu⁷. Acoperișul este de tip compartimentat, tipic pentru stilul moldovenesc, așa cum poate fi observat și în tabloul votiv⁸ din naos care a fost inițial din șindrilă. Astăzi, acoperișul este din tablă de zinc, cu streșini foarte largi, având drept scop protejarea fațadelor cu minunatele lor picturi.

Fig.1. Biserica *Sfântul Gheorghe* din incinta Mănăstirii Voroneț

⁵ Cercetarea arheologică, din nefericire rămasă nepublicată, a fost făcută de Nicolae Pușcașu, cu prilejul restaurării monumentului în anul 1960-1962.

⁶ Asemenea discuri au apărut pe fațada nordică, acolo unde picturile din 1547 s-au degradat.

⁷ Vasile Drăguț, *op.cit.*, p. 144.

⁸ Maria Ana Musicescu, Sorin Ulea, *op.cit.*, p. 8.

Mitropolitul Grigore Roșca, a cărui chip pictat străjuiește actuala intrare de pe fațada de sud a monumentului, a prelungit biserica spre vest, adăugându-i un amplu pridvor (exonartex) cu intrări laterale, în anul 1547⁹. Tot atunci au fost pictate fațadele.

Fig.2. Mitropolitul Grigore Roșca, fațada de sud a Bisericii Sf. Gheorghe, Mănăstirea Voroneț

Atât pictura cât și arhitectura Voronețului aparțin celor două etape din perioada clasică a artei moldovenești: secolele XV și XVI. Pictura interioară a bisericii Sf. Gheorghe de la Voroneț a fost executată în mai multe etape: altarul și naosul în vremea lui Ștefan cel Mare, limitele putând fi cuprinse între 1488 și 1496. Exonartexul adăugat la inițiativa lui Grigore Roșca a fost pictat în 1547, precum și fațadele, iar pronaosul a fost pictat în anul 1550 datorită intervenției Mitropolitului Teofan¹⁰.

Tematica picturilor murale de la biserica Sf. Gheorghe de la Voroneț respectă tradițiile artei de origine bizantină, dar le și îmbogățește totodată. Picturile interioare sunt intens expresive, comunicând privitorului zilelor noastre atât sentimentul sacralului

⁹ George Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2012, p. 31.

¹⁰ Vasile Drăguț, *op.cit.*, p. 146.

specific spiritualității medievale, cât și un patos al trăirii – fie el exprimat în teme pur simbolice -, ecou al vieții eroice pe care vremurile o impuneau țării Moldovei¹¹. Pe temeiul acestor coordonate, pictura Voronețului îmbină, fără stridențe stilistice, ci cumpănit ca un program prestabilit, tradiție și actualitate, simbol și realitate. În ceea ce privește stilul, această pictură îmbină două viziuni diferite: una legată de tradiția bizantină (serafimii, arhanghelii, profeții, apostolii – din tamburul turlei; unele reprezentări de pe timpane; Maica Domnului cu îngerii din conca absidei centrale), realizată cu mijloace artistice de o frumoasă eleganță; cealaltă fiind rezultatul unei interpretări personale a artistului moldovean¹².

În turla bisericii este redată imaginea lui Iisus Hristos pantocrator în calotă¹³ și imaginile ierarhiilor de pe pereții interiori ai tamburului, dispuse în patru registre consecutive suprapuse. Pantocratorul prezintă o imagine impunătoare și hotărâtă care îmbină tipologia rigidă bizantină a chipului cu maniera proprie de tratare a vestimentației și a aureolei.

Fig.3. Turla Bisericii *Sf. Gheorghe* a Mănăstirii Voroneț

Pe perețele vestic al naosului se află tabloul votiv care cuprinde cortegiul familiei domnești în momentul în care Ștefan cel Mare, însoțit de Sf. Gheorghe, patronul bisericii și intercesor, își închină ctitoria Mântuitorului. De asemenea, domnitorul este urmat de o fetiță, (Maria sau Ana), de soția sa, Maria Voichița, și de fiul său, Bogdan Vlad, viitorul domn¹⁴. Decupată pe un fond albastru-închis presărat cu stele, compoziția tabloului votiv are un caracter de gravă solemnitate, liniștea gesturilor și veșmintele de

¹¹ Maria Ana Musicescu, Sorin Ulea, *op.cit.*, p. 10.

¹² *Ibidem*, p. 10.

¹³ Chipul Pantocratorului este încadrat de imaginile simbolurilor evangheliștilor: a leului, vulturului, taurului și îngerului.

¹⁴ *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, Culegere de studii îngrijite de M. Berez, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 367.

ceremonial punând în evidență ceremonia momentului¹⁵. Ștefan cel Mare este îmbrăcat în granața imperială din brocart de mătase verde cu mari flori de aur, iar pe cap poartă o coroană de aur bătută cu pietre scumpe. Efortul portretistic s-a îndreptat asupra figurii domnitorului al cărui obraz rotund este parcă mângâiat de mișcarea penelului¹⁶. Pletele blonde care cad pe umeri, gura mică și cărnoasă, mica mustață blondă, dar mai ales ochii cu privire meditativă, toate detaliile fizionomice au stat în atenția pictorului de la Voroneț care a izbutit să împlinească poate cel mai frumos portret, din câte ne-au rămas, al marelui domnitor¹⁷. Este de remarcat faptul că tabloul votiv face pereche cu tabloul sfinților împărați Constantin și Elena, relație simbolică lesne de descifrat pentru omul Evului Mediu care pricepea în acest fel că domnitorul este asemănător împăratului Constantin, un luptător pentru triumful creștinismului împotriva dușmanilor care în acea vreme se identificau cu dușmanii Moldovei, respectiv cu turcii.

Fig.4. Tabloul votiv, Biserica Sf. Gheorghe a Mănăstirii Voroneț

Pictura din spațiul altarului Voronețului are o anumită organizare: pe boltă se află Fecioara Maria așezată pe tron cu Pruncul pe genunchi, între cei patru arhangheli; urmează o friză de serafimi pictați în tonalități roșii și verzi; registrul principal cuprinde, în zona centrală, *Împărtășirea Apostolilor* cu pâine și vin, iar în extremități *Spălarea picioarelor* și *Cina cea de taină*; registrul inferior cuprinde pe marii ierarhi și pe diaconi.

Pictura din altar și cea din naos uimește prin tratarea simplă și viguroasă, prin evidenta preocupare de a exprima esențialul. Fundalurile nu conțin decât vagi indicații de peisaj, iar grupurile de personaje își desfășoară mișcarea în prim plan, monumentalitatea gravă a gesturilor și expresiilor invitând la o descifrare a textului biblic ilustrat¹⁸. Desenul este viguros, gama cromatică gravă, iar personajele impresionează prin expresivitatea lor deloc stereotipă sau convențională, fiecare erou al

¹⁵ Vasile Drăguț, *op.cit.*, p. 146.

¹⁶ *Ibidem*, p. 146.

¹⁷ *Ibidem*, p. 146.

¹⁸ *Ibidem*, p. 146.

narațiunii pictate fiind definit cu claritate, atât prin atitudinea corporală, cât mai ales prin fizionomia deplin motivată caracterologic și prin contextul dramatic al scenei¹⁹.

Fig.5. *Cina cea de taină*. Mănăstirea Voroneț

Una din compozițiile semnificative din altarul bisericii este *Spălarea picioarelor*. În stânga imaginii se află Iisus Hristos cu veșminte arhieresti – mod de a exprima adevărul că acțiunea care se săvârșește are o valoare simbolică, consfințind taina umilinței – câmpul compozițional fiind ocupat aproape în întregime de grupul Apostolilor. Așezat pe o laviță, Apostolul Petru are piciorul întins spre vasul cu apă, în timp ce cu mâna stângă, îndreptată spre frunte, face un gest de uimire și de înțelegere²⁰. Ceilalți Apostoli, surprinși în atitudini diferite, unii desfăcând curelele de la sandale, exprimă prin fizionomiile lor stări de preocupată cugetare, întreaga atmosferă degajând un sens ritualic²¹.

Zona centrală a registrului median din absida altarului este ocupată de reprezentarea celor două *Împărtășiri*, cu pâine și cu vin. Separate prin fereastra răsăriteană, la Voroneț cele două imagini nu fac – așa cum se întâmplă în iconografia tradițională – un grup unitar, organizat simetric, ci sunt tratate ca două episoade separate, în ambele mișcarea apostolilor făcându-se de la dreapta la stângă²².

În partea stângă a compozițiilor a fost figurată sfânta masă pe care se află un potir; Iisus Hristos, lângă masă, apare ca mare preot, oficiind Taina Împărtășaniei asistat de un înger diacon²³. La împărtășirea cu pâine, Apostolul Petru este cel care primește bucata de cuminecătură, iar la Împărtășirea cu vin, Apostolul Pavel soarbe vinul

¹⁹ *Idem*, *Arta românească*, București, Editura Meridiane, 1982, p. 186.

²⁰ *Idem*, *Arta creștină în România*. Vol 4: Sec. al XV-lea, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, p. 148.

²¹ De remarcat totuși, figura urâtă și disproporționat de mare pe care o are Iuda, așezat, nu fără tâlc, în chiar centrul imaginii.

²² Vasile Drăguț, *op.cit.*, p. 153.

²³ *Ibidem*, p. 153.

grijaniei din ulciorul întins de Marele Preot²⁴, ambii fiind copleșiți de semnificația evenimentului la care participă. În cele două scene, Apostolii care participă la oficierea Sfintei Taine formează grupuri compacte, aceștia îndreptându-se nerăbdători, cu mâinile întinse, să fie la rândul lor împărțăși²⁵. Apostolii sunt înveșmântați în mantii ample, cu drapaje bogate, iar figurile acestora sunt conturate puternic, exprimând un devotament puternic. În ambele scene, fundalurile de arhitectură sunt sumar indicate, întreaga atenție a pictorului fiind îndreptată către oficiul solemn a cărui desfășurare, în prim planul imaginii, are o expresie de culeasă măreție²⁶.

Pronaosul este încununat de o boltă cu calotă, în care este pictată imaginea Maicii Domnului cu pruncul Iisus în brațe binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând rotulusul în mâna stângă. Aureola Fecioarei Maria cu pruncul în calotă este susținută de imaginile a șase arhangheli. Patru arcuri mari sprijinite în console dau naștere celor patru pandantivi ai pronaosului ce mențin bolta, în fiecare din acești pandantivi fiind reprezentat câte un sfânt inmolog: Iosif Imnograful, Ioan Damaschinul, Cosma de Maiuma etc.

Fig.6. Maica Domnului a Semnului cu Îngeri. Calota pronaosului. Mănăstirea Voroneț

În partea superioară a pereților pronaosului, pe timpanele formate de cele patru arcuri mari, sunt redată scene din viața, minunile și patimile Sfântului Gheorghe, patronul bisericii²⁷. O altă imagine ce îl înfățișează pe Sfântul Gheorghe se află în nișa peretelui de est al pronaosului, acesta fiind reprezentat frontal, încununat de înger și scoțând sabia din teacă.

²⁴ *Ibidem*, p. 153.

²⁵ În scena Împărțășirii cu vin, este redat un personaj care este întors cu spatele spre Sfânta Masă, astfel putând fi identificat cu Iuda.

²⁶ Vasile Drăguț, *op.cit.*, p. 153.

²⁷ În total sunt 28 de scene, cele mai importante fiind *Sf. Gheorghe în fața lui Dioclețian*, *Sf. Gheorghe strivit de piatră*, *Sf. Gheorghe tras pe roată*, *Biciuirea Sf. Gheorghe*, *Sf. Gheorghe bând plumb topit*, *Sf. Gheorghe în cuptorul de foc*, *Sf. Gheorghe distrugând idolii păgâni*, *Sf. Gheorghe tăiat cu ferăstrăul* ș.a. Un interes deosebit îl prezintă scenele cu imaginile ecvestre ale Sf. Gheorghe, cum ar fi scena luptei cu balaurul și cea cu salvarea miraculoasă a fiului lui Leon Pathalonghianul.

Realizate la numai un an după moartea lui Petru Rareș, picturile exterioare de la Voroneț, aparțin de drept epocii acestui domnitor, aceasta cu atât mai mult cu cât ctitorul lor a fost Grigore Roșca, fost egumen la Probota în vremea zidirii și pictării acestui locaș, tot el fiind probabil unul din inspiratorii și iconografii decorului mural pictat pe fațade²⁸.

Monumentale, bogate în detalii și deosebit de expresive, frescele exterioare reprezintă apogeul pe care l-a putut atinge pictura medievală în Moldova secolului al XVI-lea. Acestea surprind prin densitatea armoniilor cromatice, armonii admirabil subordonate dominantei cromatice care asigură unitatea compozițională a uriașului ansamblu parietal²⁹. La Voroneț dominanta cromatică este albastru azurit, a cărui strălucire profund și intensă transfigurează fiecare scenă, iar marilor suprafețe le imprimă o cordială solemnitate³⁰. Foarte omogenă, echipa de zugravi a reușit să se înscrie în viziunea meșterului principal caracterizată prin claritatea compozițională, prin fermitatea gesturilor și atitudinilor, prin expresiile viguroase ale personajelor, desenul având trăsături sigure și delimitând cu o mare putere de sugestie formele³¹.

Frumoasa reprezentare a Judecării din urmă, desfășurată ca pe un amply triptic pe fațada de vest³², este cea mai impresionantă compoziție iconografică de pe fațadele Voronețului, acoperind tot peretele și suprafețele contraforturilor de colț. S-a emis în mod justificat ipoteza că peretele vestic nu a fost străpuns de ferestre tocmai pentru a permite o cât mai clară desfășurare a compoziției iconografice, cu numeroasele sale registre și sutele de figuri³³.

Fig.7. Judecata de Apoi. Peretele vestic a Bisericii Sf. Gheorghe. Mănăstirea Voroneț

Registrul superior prezintă momentul în care îngerii înfășoară cerul, cu semnele zodiacale, închizând sulul timpului. În mijloc, dincolo de porțile deschise ale cerului

²⁸ Vasile Drăguț, *op.cit.*, p. 158.

²⁹ *Ibidem*, p. 158.

³⁰ *Ibidem*, p. 158.

³¹ *Ibidem*, p. 158.

³² Cultura Moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare, *op.cit.*, p. 367.

³³ Vasile Drăguț, *op.cit.*, p. 158.

apare în medalion *Cel vechi de zile* într-o aureolă stelată cu opt colțuri, însemn al divinității eterne.

Registrul al doilea redă marele tribunal ceresc al Judecății de Apoi, în centru fiind situată o scenă dezvoltată a temei Deisis. În mijloc, înconjurat de cete îngerești și încadrat într-un medalion din care țâșnesc raze, în calitate de Judecător al Universului, apare Iisus Hristos, de la picioarele căruia pornește râul de foc. Hristos este însoțit de reprezentările intercesorilor: a Fecioarei Maria și a Sfântului Ioan Botezătorul. Amândoi intervin în fața Mântuitorului rugându-l să cruțe omenirea. De o parte și de alta, așezați pe lungi lavițe, se văd cei doisprezece apostoli, în spatele cărora sunt numeroase grupuri de îngeri.

În mijlocul celui de-al treilea registru este înfățișat Tronul Hetimasiei³⁴, încadrat de Adam și Eva îngenuncheați. În partea dreaptă a scaunului de judecată se află patru grupuri de mântuiți, prooroci, mari ierarhi, mucenici și pustnici, cu toții îndrumați de Apostolul Pavel. În partea stângă Moise îndrumă spre judecată grupurile păcătoșilor: pe evrei, turci, tătari, armeni, arabi (musulmani), ușor de recunoscut datorită tipologiei și veșmintelor, cât și prin inscripțiile pictate. Trebuie observat că în timp ce erminiile recomandă ca grupurile de păcătoși să denunțe viciile, abaterile de la morală, nedreptățile sociale – ceea ce se poate vedea în *Judecățile de Apoi* pictate în lumea bizantină, ca și în Occident, la Voroneț, ca de altfel pretutindeni în Moldova secolului al XVI-lea, accentul se deplasează pe problemele de credință, fapt ușor de înțeles în condițiile apărării Ortodoxiei împotriva tuturor formelor de erezie³⁵. Evident că scoaterea în evidență a grupurilor de turci și tătari trebuie interpretată ca având un caracter militant, stimulând rezistența împotriva principalilor dușmani ai țării, dar prin aceasta fondul teologic al gândirii este și mai mult consolidat³⁶.

Spre deosebire de registrele superioare, registrul inferior al *Judecății de apoi* este asimetric. Dinamica lui gravitează în jurul imaginii balanței, ținute de Mâna lui Dumnezeu. Această mână apare de sub Tronul Hetimasiei. În zona centrală mai apare scena morții celui drept la căpătâiul căruia cântă profetul David din cobză, cea a morții păcătosului. Dincolo de râul de foc în al cărui interior putem vedea chipurile schimonosite de groază ale păcătoșilor și necredincioșilor (Arie, Mahomed etc.), îngerii vestesc învierea morților din apele mării și din pământ. În partea stângă a imaginii, cete de sfinți se îndreaptă spre poarta Raiului, conduși de Apostolul Petru. Păzită de ziduri înalte, Grădina Raiului adăpostește pe Maica Domnului lăudată de îngeri, pe cei trei patriarhi Avraam, Isac și Iacov, de asemenea și pe tâlharul mântuit pe Cruce³⁷.

În ciuda complexei sale alcătuirii, *Judecata de apoi* de la Voroneț este un exemplu de claritate compozițională, citirea multiplelor sale părți componente realizându-se cu ușurință. Prin înaltele sale calități de ordin iconografic și artistic, *Judecata* de la Voroneț poate fi considerată printre cele mai importante opere cu acest subiect din întreaga artă post-bizantină³⁸.

Încheind satul cu același nume și străjuind drumul spre pădure, Voronețul stă astăzi ca o piatră de hotar între lumea oamenilor și cea a pădurii, fiind el însuși o lume:

---

³⁴ Tronul Hetimasiei sau Tronul Pregătirii este numele scaunului gol pregătit lui Hristos pentru *Judecata* universală.

³⁵ Vasile Drăguț, *op.cit.*, p. 159.

³⁶ *Ibidem*, p. 159.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

a trecutului prin veacurile care l-au adus până la noi, a prezentului prin fiorul de frumusețe pe care ni-l prilejuiește, a viitorului prin mărturia vie a amândurora³⁹. Voronețul Moldovei lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș este unul din monumentele medievale românești care, concentrând într-o remarcabilă sinteză patrimoniul spiritual, cultural și artistic al unui neam într-o perioadă crucială a istoriei sale, și-a legitimat locul pe planul valorilor universale. Astfel, Voronețul nu este o supraviețuire ci o prezență, nu este un simbol ci o mărturie⁴⁰.

Lista ilustrațiilor:

Fig.1. Biserica *Sfântul Gheorghe* din incinta Mănăstirii Voroneț, sursă https://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Vorone%C8%9B#/media/Fil e:02_Manastirea_Voronet.jpg.

Fig.2. Mitropolitul Grigore Roșca, fațada de sud a Bisericii *Sf. Gheorghe*, Mănăstirea Voroneț, sursă fotografie personală.

Fig.3. Turla Bisericii *Sf. Gheorghe* a Mănăstirii Voroneț, sursă fotografie personală.

Fig.4. Tabloul votiv, Biserica *Sf. Gheorghe* a Mănăstirii Voroneț, sursă fotografie personală.

Fig.5. Cina cea de taină, Biserica *Sf. Gheorghe* a Mănăstirii Voroneț, sursă fotografie personală.

Fig.6. Maica Domnului a Semnului cu Îngeri. Calota pronaosului, sursă fotografie personală.

Fig.7. *Judecata de Apoi*. Peretele vestic a Bisericii *Sf. Gheorghe*, sursă fotografie personală.

Bibliografie:

Balș, George - *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, Editura Karl A. Romstorfer, Suceava, 2012.

Drăguț, Vasile - *Arta românească*, Editura Meridiane, București, 1982.

Drăguț, Vasile - *Arta creștină în România*, vol. 4, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985.

Musicescu, Maria Ana; Ulea, Sorin - *Voroneț*, Ediția a II-a, Editura Meridiane, București, 1971.

*** - *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, Culegere de studii îngrijite de **M. Berez**, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964.

---

³⁹Maria Ana Musicescu, Sorin Ulea, *op.cit.*, p. 5.

⁴⁰*Ibidem*, p. 5.